

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Schopnosti, nadání a talent

Položili jste si někdy otázku, co způsobuje, že některé činnosti jsou pro nás snazší, jiné nám naopak tolik nejdu? Je to rozdílná úroveň našich schopností. **Schopnosti** jsou **vlastnosti osobnosti, které nám umožňují naučit se a úspěšně vykonávat určité činnosti.**

Schopnosti můžeme rozdělit na **percepční / vjemové** (např. přesně vnímat a rozlišovat tvary, barvy, tóny), **psychomotorické** (naučit se vykonávat určité sestavy pohybů – např. ve sportu či při nějaké pracovní činnosti), **intelektuální** (orientovat se v nových situacích, řešit problémy, popř. matematické nadání), **umělecké** (interpretovat hudební skladbu nebo namalovat portrét).

Schopnosti sice nejsou vrozené, ale mají svůj vrozený základ – **vlohy**, které se působením prostředí rozvíjí v konkrétně se projevující schopnosti. Nejsou-li ovšem vlohy rozvíjeny, jejich význam se postupně ztrácí. Pokud jsou vlohy v určité oblasti tak dobře rozvíjeny, že v nich jedinec dosahuje nadprůměrných výsledků, hovoříme o **nadání**. Mimořádně rozvinuté vlohy označujeme jako **talent**. V případě výjimečně rozvinutého talentu, kdy jedinec dosahuje nejvyšší úrovně intelektuálních či tvůrčích schopností, mluvíme o **genialitě**.

1. Zamyslete se nad tím, v čem sami vynikáte, ve které oblasti dosahujete úspěchů.
V čem vynikám:

2. Popište schopnosti druhých lidí, svých blízkých (rodičů, kamarádů, přátel apod.).
3. Znáte nějaké příklady geniálních osobností? Uveďte jejich jména a obor:

4. Uveďte příklady geniálních osobností, které i přes svůj tělesná či duševní hendikep vynikly v určité oblasti:

5. Vyberte si nějakou českou historickou osobnost (umělce, vědce, politika, sportovce apod.), zjistěte o ní základní informace a popište její zvláštní schopnosti a nadání.
V následující hodině ji představte jako svého kandidáta na Génia staletí.

Ve svém životě se ovšem nemůžeme / nemusíme spoléhat jenom na své vlohy a schopnosti. V mnoha oblastech jsme schopni dosahovat uspokojivých výsledků, i když k nim nemáme vlohy. Důležitou roli zde totiž hraje také **motivace a úsilí**. Pokud se budeme snažit, můžeme se naučit cizí jazyky, i když k tomu nemáme zvláštní nadání. A platí to i pro výjimečně talentované jedince. Bez cvičení a tréninku by se nadaný sportovec nestal sportovcem vrcholovým (např. tenistka Petra Kvitová musela rozvíjení svého talentu obětovat všechn svůj čas, aby se dostala na vrchol světového ženského tenisu). Důležitým faktorem je také **sociální prostředí**, ve kterém se pohybujeme, **výchova v rodině, škola**, popř. i vzor (významná osobnost, které se chceme vyrovnat).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Zvláštním druhem schopností je **kreativita** (tvořivost). Kreativita v sobě zahrnuje takové tvůrčí schopnosti, které nám umožňují vidět a používat věci v nových vztazích, vnímat nové otázky a navrhnout originální řešení problémů. Jejimi znaky jsou také fantazie a intuice. Kreativita se výrazně projevuje v umění (např. v improvizaci).

Úspěch ve hře, ve studiu nebo v povolání je do značné míry ovlivněn naší inteligencí. **Intelligence je schopnost učit se ze zkušenosti, přizpůsobit se, řešit obtížné a nově vzniklé problémy, orientovat se v nových situacích na základě určování podstatných souvislostí a vztahů.**

Intelligence je vnitřně členitá a zároveň souhrnná schopnost zahrnující mnoho faktorů. Proto o nich psychologie hovoří jako o **složkách inteligence**, mezi něž patří např. *početní schopnosti*, *slovní plynulost* (schopnost souvisle formulovat), *verbální myšlení* (schopnost rozumět slovním sdělením), *schopnost usuzovat a zvládat zvažováním problémové situace*, *paměť* (schopnost vstřípit si a vybavit si údaje a doba, po kterou jsme schopni je udržet), *prostorová představitivost* (schopnost vnímat prostorové vztahy) a *vjemová pohotovost*.

Úroveň inteligence se u lidí liší. Již na přelomu 19. a 20. století se objevily snahy **inteligenci měřit** a na základě výsledků měření provádět výběr a zařazování lidí do různých oborů činnosti. Hodnota inteligence se zjišťuje pomocí tzv. **testů inteligence**. S testováním začal v roce 1905 francouzský psycholog **Alfred Binet**. Sestavil sadu různě obtížných úloh, na které měl být člověk schopen odpovědět bez předchozího vzdělání. Výzkum probíhal u školních dětí a na základě testové zkoušky se zjistilo, že u některých dětí se jejich **chronologický věk** (skutečný věk) nekryje s **věkem mentálním** („věk“ na základě dosažených výsledků; vyjadřuje, jak náročné úlohy byl testovaný žák schopen řešit). Některé děti svůj chronologický věk překračovaly, některé za ním zaostávaly. Obrovský význam zaznamenaly inteligenní testy v USA během první světové války. Převládl názor, že jednou z nejdůležitějších výkonových vlastností člověka (vojáka) je inteligence. Významnou událostí v oblasti testování se stalo zavedení tzv. **intelligenčního kvocientu (IQ)** – číselné hodnoty inteligence testovaného člověka. Byla to zásluha německého psychologa **Williamu Sterna**, který stanovil vzorec pro výpočet IQ:

$$IQ = \frac{\text{Mentalni}(\text{Vek})}{\text{Chronologicky}(\text{Vek})} * 100$$

Za průměrnou inteligenci se považuje hodnota kolem IQ 100, hodnoty pod IQ 90 značí podprůměrnou inteligenci, nižší než IQ 70 mentální retardaci. Hodnoty vyšší než IQ 110 značí nadprůměrnou inteligenci, za hranici geniality se považuje IQ 140 (asi 0,2% populace).

IQ	Popis a předpokládané schopnosti jedince	% lidí
nad 140	Inteligence géniů. Absolutní předpoklady pro tvůrčí činnost, určuje ostatním směr poznání.	0,2
do 140	Výjimečná inteligence. Mimořádné předpoklady pro tvůrčí činnost, vynikající odborníci.	2,8
do 130	Vysoce nadprůměrná inteligence. VŠ snadno, může dosáhnout vynikajících výsledků.	6
do 120	Nadprůměrná inteligence. VŠ, může získat mimořádné pracovní místo.	12
do 110	Vysoce průměrná inteligence. VŠ jen s potížemi.	25
do 100	Průměrná inteligence. SŠ, v práci se uplatní ve středním postavení.	25
do 90	Slabě podprůměrná inteligence. Absolvent ZŠ, dobře se uplatní v manuálních profesích.	10
do 80	Nižší stupeň mentální retardace. ZŠ s problémy, úspěšný ve speciální škole.	10
do 70	Lehká mentální retardace. Je-li dobře veden, zvládne speciální školu.	6,8
do 50	Střední mentální retardace. Nevzdělavatelný, ale osvojí si sebeobslužné návyky.	2
do 20	Těžká mentální retardace. Nevzdělavatelný a nevychovatelný.	0,2

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

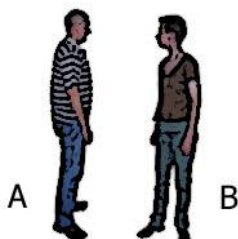
Psychologie rozlišuje inteligenci fluidní a krystalickou. **Fluidní inteligence** je vrozená, roste se schopností učit se a řešit problémy, ve stáří naopak klesá. **Krystalická inteligence** se získává během života, vychází z předcházejících zkušeností a v průběhu života naopak roste – někdy bývá označována jako životní moudrost.

Dále rozlišujeme mezi inteligencí abstraktní a praktickou. **Abstraktní inteligence** se měří pomocí inteligenčních testů (jde tedy o schopnost řešit přesně zadané teoretické problémy), **praktická inteligence** je zase schopnost efektivně řešit problémy běžného života. Lidé s vysokou abstraktní inteligencí mohou mít naopak nízkou úroveň praktické inteligence – stěží se protloukají každodenním životem.

O úspěchu v kariéře nemusí vždy vypovídat jen výše zmíněné typy inteligence. Důležitým faktorem bývá, zda jedinec správně rozumí daným sociálním situacím. Souhrn schopností řešit sociálně-emoční obsahy myšlení označujeme jako sociální a emoční inteligenci. **Sociální inteligence** je schopnost orientovat se v sociálním prostředí, kladně působit na okolí, řídit lidi, umět s nimi jednat, předvídat jejich chování a správně na ně reagovat. **Emoční inteligence** je schopnost vnímat své i cizí emoce, umět na ně reagovat a vhodným způsobem je ovládat (např. snažit se vše řešit s „chladnou hlavou“, nenechat se v konfliktní situaci strhnout emocemi). Emoční inteligence se skládá ze sebeuvědomování, sebeovládání, empatie (schopnost vcítění se do emocí druhých lidí).

Sociální a emoční inteligence má vliv na úspěšnost životní dráhy. Lidé s vyšší emoční nebo sociální inteligencí mají dobré předpoklady být dobří manažeři, vůdčí osobnosti, poradci, ale také přátelé, milenci a partneři. Mají tedy velký potenciál uplatnění ve společnosti. Dokáží předpovídat problémy (konflikty) předtím, než se zcela rozvinou, tudíž jim jsou schopni zabránit. Ovládají komunikaci a vyjadřování, díky kterým rozumí svému okolí a okolí rozumí jim.

6. Představte si, že pozorujete dva své kamarády, jak o něčem diskutují a jasně se tam schyluje ke zbytečné hádce. Jak se zachováte?

7. Rozhodni, který z těchto dvou lidí na obrázku nemá pro tuto chvíli zájem pokračovat v komunikaci.

8. Popište postoj člověka na obrázku.

Použitá literatura a zdroje:

- HELUS, Z. *Psychologie pro střední školy*. Praha: fortuna, 1999. ISBN 80-7168-406-6.
KOL. AUT. *Společenské vědy pro střední školy. 1. díl*. Brno: Didaktis, 2009. ISBN 978-80-7358-144-2.
Dostupné online <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Inteligence>>. [cit. 12. 2. 2012].
Dostupné online <<http://www.psychotesty.psyx.cz/eqtest/eq01.php>>. [cit. 12. 2. 2012].
Dostupné online <<http://www.psychotesty.psyx.cz/eqtest/eq08.php?cot1=4>>. [cit. 12. 2. 2012].